

ilahiyyat tetkikleri dergisi

ISSN: 2458-7508

journal of ilahiyyat researches

e-ISSN: 2602-3946

ilted, Haziran / June 2019/1, 51: 557-561

İsmail Kurun. Siyasi İlahiyat: Liberalizmin Teolojik Kökenleri. Çev. Sefa Mertek. Ankara: Orion Kitabevi, 2018.

Sefa MERTEK

Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı
Res. Assist., Ondokuz Mayıs University, Faculty of Economics and
Administrative Sciences, Department of Political and Social Science, Samsun / Turkey
sefamertek@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4046-2248

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Tanıtımı / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 09 Şubat / February 2019

Kabul Tarihi / Date Accepted: 20 Şubat / February 2019

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

DOI: 10.29288/ilted.524892

Atıf / Citation: Mertek, Sefa. "İsmail Kurun. Siyasi İlahiyat: Liberalizmin Teolojik Kökenleri. Çev. Sefa Mertek. Ankara: Orion Kitabevi, 2018. *ilted: ilahiyyat tetkikleri dergisi / journal of ilahiyyat researches* 51 (Haziran / June 2019/1): 557-561. doi: 10.29288/ilted.524892

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/ilted> | <mailto:ilahiyyatdergi@atauni.edu.tr>

Copyright © Published by Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /

Ataturk University, Faculty of Theology, Erzurum, 25240 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Değerlendirmeye konu olan Siyasi İlahiyat: Liberalizmin Teolojik Kökenleri isimli eser, teoloji, felsefe ve siyaset bilimi literatürüne katkı sağlayan bir çalışmadır. Literatürde liberalizm ve liberalizm ile bağlantılı olarak kapitalizm, Max Weber ve Karl Marx'ın argümanlarıyla açıklanmaktadır. Weber, liberalizmi dini bir açıyla ele alıp Protestanlıkla ilişkilendirmesine karşılık Marx, esas olarak kapitalizmi ve dolaylı olarak ise liberalizmi üretim ilişkileriyle açıklamaktadır. Bu eseriyle Kurun, Weberyen bir tutum benimseyerek liberalizmin teolojiden türediğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Ancak Kurun, liberalizmi sadece Hristiyanlığın içerisinde doğan bir doktrin olarak ele almaktadır. Bu bakımdan olsa gerek Kurun, 1500 ile 1750 yılları arasında Hristiyanlıktaki dönüşüme göre liberalizmi açıklamaktadır. Kurun'un birbirinden bağımsız gibi görünen ve genellikle seküler teorilerle ele alınan anayasacılık, toplum sözleşmesi, federalizm, modern demokrasi gibi kavramları dini bir açıdan ele alıp açıklaması oldukça dikkat çekicidir.

Anahtar Kelimeler: Liberalizm, Teoloji, Protestanlık, John Locke, Ahit.

Abstract

Political Theology: The Theological Origins of Liberalism, which will be evaluated, is a study that contributes to the literature of theology, philosophy and political science. In literature, liberalism and capitalism in relation to liberalism is explained by Max Weber and Karl Marx's arguments. Adopting a Weberian attitude of liberalism Kurun, with this work, is trying to reveal that liberalism originated from theology. However, Kurun treats liberalism as a doctrine born only in Christianity. In this respect, Kurun explains liberalism according to transformation in Christianity between 1500 and 1750. It is noteworthy that Kurun discusses concepts such as constitutionalism, social convention, federalism, modern democracy, which seem to be independent of each other and are often treated with secular theories from a religious perspective.

Keywords: Liberalism, Theology, Protestantism, John Locke, Testament.

İsmail Kurun, orijinal ismi *The Theological Origins of Liberalism* (Lexington Books, 2016) olan kitabında liberalizm konusunda alışılmış seküler açıklamalar yerine teolojik bir açıklama yapmaya çalışmaktadır. Kurun, kitabında Hristiyan teolojisi ile liberalizm arasındaki ilişkiyi derinlemesine incelemektedir. Dolayısıyla her ne kadar başlıkta teoloji genel anlamıyla kullanılsa da Kurun'un yapmaya çalıştığı şey, Hristiyan teolojisi ve liberalizm arasındaki ilişki keşfetmektir. Bu bakımdan Kurun'un Weberyen bir tutum takındığı ifade edilebilir.

Hristiyan teolojisi ile liberalizm arasındaki ilişkiyi inceleme amacıyla olan Kurun, başlangıç noktası olarak Protestan Reformasyonu'nu seçmektedir. Kurun, başlangıç noktası olarak Protestan Reformasyonu'nu seçmesini iki neden bağlamaktadır: İlki, yazarın Reformasyon sonrası eserleri incelerken kısmen öncesini de incelediğini iddia etmesi ve Avignon Papası XII. John gibi kişilerin her ne kadar özel mülkiyet üzerine dursa da liberal bir sonuca varmamaları, ikincisi ise, Reformasyon öncesi teolojik unsurları incelemenin birçok orijinal Hristiyan eserini incelemek anlamına geleceğinden çalışmanın sınırını aşmasıdır. Dolayısıyla Kurun, sınırını biraz daha daraltarak Hristiyan teolojisi ve liberalizm arasındaki ilişkiyi on altıncı yüzyıl ile on sekizinci yüzyıl ortaları arasını ele almaktadır. Her ne kadar Kurun, kitabının sınırını ilk sayfalarda belirtmesine rağmen kitabın başlığında, *Liberalizmin Teolojik Kökenleri*, bu sınır belirli değildir. Bu sınırı belirten

bir başlık belirlenmesi daha iyi olabilirdi. Kitabın başlığına yönelik diğer bir konu ise, orijinal isminde olmayan “Siyasi İlahiyat” kısmı Türkçe çevirisinde yazarın düzeltmeleri sırasında eklenmiştir. Siyasi İlahiyat denildiğinde doğrudan Carl Schmitt’in siyasi ilahiyat kavramı akla gelmektedir. Ancak Kurun’un çalışması ile Schmitt’in siyasi ilahiyat kavramı arasında bir ilişki olmadığından sadece başlığı dikkate alan okuyucular için karışıklık olabilir.

Kurun’un kitabı altı bölümden oluşmaktadır. Bölümler birbiriyle kronolojik olarak ilişkili bir şekilde ilerlemektedir. Birinci bölümde, Kurun, felsefe ve teoloji arasındaki ilişkinin epistemolojik, metafizik ve hukuki-ahlaki-politik olarak üçe ayırmaktadır. Bu bölümde Kurun, felsefe ve teolojinin kaçınılmaz birlikteliğini vurgulamaktadır. İkinci bölümde, Kurun, liberalizm ile Protestanlık arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Daha doğrusu Protestanlığın liberalizme borçlu olduğu yönleri ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Kurun, bireysellik, eşitlik ve özgürlüğün ortaya çıkışında Protestanlığın etkili olduğunu ileri sürmektedir. Aynı şekilde Kurun, reform liderlerinin rasyonalist ve hümanist yönlerinin Protestanlık sayesinde liberalizme geçtiğini ileri sürmektedir. Kurun’un yine Protestanlıkla ilişkilendirdiği diğer bir konu, ekonomik liberalizm ve kapitalizmdir. Kurun, Max Weber’in *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu* eserine yaslanarak Katolikliğin ahiret için çalışmayı istemesine karşılık Protestanlığın dünya için çalışmayı istemesi ve dünya için çalışmayı bir ibadet olarak değerlendirmesinden hareketle ekonomik liberalizm ve kapitalizmin Protestan inançlardan kaynaklandığını belirtir. Kurun’un bu bölümde Protestanlıkla ilişkilendirdiği son konu ise dini hoşgörüdür. Kurun, dini hoşgörünün din savaşlarından tükenmişliğin bir sonucu olarak ortaya çıktığı ileri sürer. Üçüncü bölümde, Kurun, ahit teolojisi üzerinde durmaktadır. Ahit, misak, mukavele, sözleşme gibi anlamlara gelmektedir. Bu bölümde Kurun, sosyal sözleşme doktrini, anayasalcılık, federalizm, modern demokrasi gibi mefhumların kaynağının ahit teolojisi olduğunu ileri sürmektedir. Dördüncü bölümde, Kurun, John Locke’un siyaset felsefesi üzerinde durmakta ve Locke’un liberal siyaset felsefesinin Hristiyan teolojisinde alınmış fikirler olduğunu iddia etmektedir. Beşinci bölümde, Kurun, doğal hukuk ve doğal haklar geleneğine odaklanmaktadır. Kurun, Locke’un da doğal hukuk ve doğal haklar geleneğinden etkilendiğini belirtmektedir. Altıncı bölümde ise Kurun, Locke’un siyaset felsefesindeki ve doğal hukuk ve doğal haklar geleneğindeki çelişkilerden hareketle hukuken çoğulcu klasik bir liberal teori önermektedir.

Her kitapta olduğu gibi bu kitapta da bazı eksik yönler mevcuttur. İlk olarak, kitap içerisinde önemli ve değerli kaynaklara başvurulsa da ikincil kaynak niteliğindeki bazı eserlere çok yaslanılmış. Örneğin, Carter Lindberg’in *The European Reformation*’ı, Glenn A. Moots’un *Politics Reformed: Anglo-American Legacy of Covenant Theology*’si, Andrew A. Woolsey’in *Unity and Continuity in Covenant Thought*’u ya da Peter Lillback’in *Binding of God: Calvin’s Role in the Development of Covenant Theology*’si bunlardan birkaçıdır. İkincil kaynaklara

dayanılarak bir sonuca ulaşılması çok doğru değildir. Çünkü ikincil kaynaklar, metni bir başkasının gözlüğüyle okumaya benzer. İkincil kaynaklara bu derece yaslanılmayıp orijinal eserlere ulaşılsa daha iyi olabilirdi. Ancak belirtilmesi gerekir ki on altıncı yüzyıl ve on sekizinci yüzyılın ortalarına kadar olan dönemdeki Hristiyan teolojisine ait eserlere ulaşmak özellikle Avrupa'daki bazı kütüphanelere erişim imkânının yanı sıra Latince bilmeyi de gerektirir. Bu nedenle imkânsızlıklar neden olmuş olabilir. İkinci olarak, John Locke hakkında kesin ve indirgemeci yorumlara ulaşılmış. Acaba Locke gerçekten Kurun'un iddia ettiği gibi üniteren miydi? Kurun'un Locke konusunda verdiği hükümlerdeki dayanakları yeterli görünmemektedir. Örneğin, açıkça ateizme karşı olduğunu belirten Locke, teslise karşı olduğunu neden gizlesin? Siyasi veya dini bir baskının olacağı korkusuyla gizlediğini belirtmek çok makul değildir. Zira parlamento ve kral çarpışmasında doğrudan parlamento tarafında yer almış ve Hollanda'ya gitmiş bir insandır. Yani Locke, görüldüğü kadarıyla oldukça cesurdur. Başka bir açıdan Locke, ateizmi dine tehdit olarak gördüğü için karşı çıkmaktadır. Aynı şekilde eğer teslisi yanlış olarak görseydi açıkça karşı çıkardı. Çünkü eğer teslis yanlışsa Hristiyanlığın temellerini sarsacağı için kuvvetle muhtemel Locke için ateizmden daha tehlikeli konumda değerlendirilecekti. Diğer bir örnek ise Kurun, Locke ve Thomas Aquinas'ın özel mülkiyetin sınırları konusunda benzer yönere sahip olduklarını belirtir. Ancak Locke için paranın icadı ile insanlar için sınırsız mülkiyetin kapısı açılmaktadır. Bu konu Kurun tarafından göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla kitabı bir yönüyle Locke'a dayandırmak, Locke hakkında daha derin ve sağlam gerektirmektedir. Üçüncü olarak, Kurun, bir düşünürden ilk defa bahsedeceği zaman genellikle onu tanıtıcı sıfatlarla ele almıştır. Ancak ilgili kişinin tanıtıcı sıfatı bahsedilecek konu ile doğrudan ilişkili olmadığında metinde kopukluğa neden olmaktadır. Örneğin, Friedrich von Hayek'in hukuk hakkındaki görüşlerini belirtirken Avusturya ekonomi okulunun bir temsilcisi olmasının bir önemi yoktur. Bu nedenle kitap, redaksiyona (proofreading) ihtiyaç duymaktadır.

Kurun'un yapmaya çalıştığı şey oldukça zor olmasına rağmen eseri öne çıkaran olumlu yönler bir hayli fazladır. İlk olarak, günümüzde liberalizm, baskın bir şekilde seküler teorilerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Liberalizmin teolojik yönüne odaklanan çalışmalar nispeten azdır. Bu çalışmaların en ünlüsü kuşkusuz Max Weber'in *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhü*'dür. Kurun ise bu çalışmasıyla liberalizmin teolojik kökenlerini uslamaması dahilinde ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu yönüyle kitap, lüteratüre dikkat çekici bir katkı sağlamaktadır. İkinci olarak, Kurun'un sosyal sözleşme doktrinini ahit teolojisi ile ilişkilendirmesi oldukça önemlidir. Bu ilişkiyi ortaya koymakla inşa edilen kurum ve düşüncelerin inançlarımızla yakından ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Başka bir yönüyle ise felsefe ile teolojinin kaçınılmaz birlikteliğini örneklemektedir. Üçüncü olarak literatürde Locke'u seküler açıdan değerlendiren birçok eser vardır. Kurun ise her ne kadar bazı problemler olsa da Locke'u teolojik bir açıdan ele almaktadır. Bu yö-

nüyle eser, ilgi çekicidir. Bütün eksik yanlarına rağmen Kurun'un dağınık ve karmaşık düşünce ve doktrinler arasında nedensellikler kurması oldukça önemlidir.

Sonuç olarak, Kurun'un Weberyen bir yaklaşımla liberalizmi teolojik unsurlarla açıklamaya çalışması kitabı oldukça değerli kılmaktadır. Çünkü din ve inanç mefhumu, özellikle felsefi çalışmalarda ihmal edilen husustur. Oysa herhangi bir insanın düşüncesi, onun dini ve inançlarından bağımsız değildir. Kurun'un liberalizm ve Protestanlık arasındaki ilişkiyi incelemesi, din ve inançların ne kadar etkili olduğunu göstermesi açısından güzeldir. Kısacası kitap, Weber'in tezini desteklerken kapitalizmi ve dolayısıyla liberalizmi üretim ilişkilerine dayanarak açıklayan Karl Marx'ın argümanına karşıdır. Weber'e karşı Marx ya da tam tersi – Marx'a karşı Weber- devamlı güncelliğini koruyan bir çalışma olduğundan dolayı kitap, okunmayı hak etmektedir.